

Š i f r a k a n d i d a t a :

Državni izpitni center

JESENSKI IZPITNI ROK

ZGODOVINA

==== Izpitna pola 2 ====

Narodna zgodovina

Sreda, 29. avgust 2018 / 90 minut

Dovoljeno gradivo in pripomočki:
Kandidat prinese nalivno pero ali kemični svinčnik.
Izpiti poli je priložena barvna priloga.

SPLOŠNA MATURA

NAVODILA KANDIDATU

Pazljivo preberite ta navodila.

Ne odpirajte izpitne pole in ne začenjajte reševati nalog, dokler vam nadzorni učitelj tega ne dovoli.

Prilepite kodo oziroma vpisite svojo šifro (v okvirček desno zgoraj na tej strani).

Izpiti pola vsebuje 25 nalog. Število točk, ki jih lahko dosežete, je 60. Za posamezno nalogu je število točk navedeno v izpitni poli.

Rešitve pišite z nalivnim peresom ali s kemičnim svinčnikom v izpitno polo v za to predvideni prostor **znotraj okvirja**. Pišite čitljivo. Če se zmotite, napisano prečrtajte in rešitev zapišite na novo. Nečitljivi zapisi in nejasni popravki bodo ocenjeni z 0 točkami.

Zaupajte vase in v svoje zmožnosti. Želimo vam veliko uspeha.

Ta pola ima 20 strani (1–20), od tega 3 prazne.

Barvna priloga ima 4 strani (21–24).

M 1 8 2 5 1 1 2 2 0 2

3/24

Prazna stran

OBRNITE LIST.

Razvoj zgodovinskih dežel in Slovenci

1. Po razpadu Samove plemenske zveze je v osrčju Vzhodnih Alp nastala Karantanija.
Obkrožite črke pred tremi pravilnimi rešitvami.

A Središče države je bilo na ozemlju današnje Avstrije.
B Oblast v Karantaniji je pripadala kosezom in je bila dedna.
C Vladar je bil postavljen s posebnim obredom, imenovanim ustoličevanje.
D Drugo ime za Karantanijo je bilo tudi Karniola.
E Karantanci so izgubili samostojnost zaradi sodelovanja v uporu Ljudevita Posavskega.
F Pribina je bil pomemben knez v Karantaniji.

(3 točke)

2. S podreditvijo bavarski oziroma frankovski državi se je med Karantanci začelo širiti krščanstvo. Pri reševanju si pomagajte s sliko 5 v barvni prilogi.

2.1. Iz katerih dveh verskih središč se je širilo krščanstvo?

2.2. Pojasnite razliko med vlogama Krnskega gradu in Gospe Svetе za Karantance.

2.3 Zakaj so patriarchalni sužnji imeli krščansko vero?

(3 točke)

3. Med Karantanci je bila sprejeta irska misijonarska metoda, ki jo je uveljavil škof Modest.

Krščanski nauk so oznanjali v ljudskem jeziku, v katerega so prevedli vsaj osnovne molitve (očenaš in vera) ter verjetno molitve ob krstu in spovedi. Prevzemali pa so tudi tiste ljudske običaje, ki so bili še združljivi s krščanskim verovanjem (koledovanje, kresovanje, jurjevanje).

(Vir: Ilustrirana zgodovina Slovencev, str. 54. Mladinska knjiga. Ljubljana, 1999)

- 3.1. Katera metoda pokristjanjevanja ni bila uspešna?

- 3.2. Pojasnite vzroke, zaradi katerih so bili irski misijonarji uspešnejši pri širjenju krščanstva.

(2 točki)

4. V pozmem srednjem veku so nastajale dežele, v katerih so si rodbine izbojevale deželnoknežji položaj.

Neposlušnim je oblijubil kazen. Prihod na zbor ni bil samo pravica deželanov, ampak /.../ bil je njihova dolžnost. Z dedno prisego so oblijubili, »da bodo pospeševali koristi deželnega kneza in odvračali škodo, da bodo zvesti in poslušni«. Oblijubili so nasvet in pomoč. Prav to pa je knez na deželnem zboru od njih pričakoval.

(Vir: Nared, A., 2009: Dežela - knez - stanovi (obliskovanje kranjskih deželnih stanov in zborov do leta 1518), str. 221. Zgodovinski institut Milka Kosa ZRC SAZU in Arhiv Republike Slovenije. Ljubljana)

- 4.1. Kdo je skliceval deželne stanove?

- 4.2. Predstavniki katerih stanov so bili zastopani v deželnih stanovih?

- 4.3. O katerih zadevah so odločali deželni stanovi?

(3 točke)

5. Oblikovanje dežel je bil dolgotrajen proces, na Slovenskem so se oblikovale štiri zgodovinske dežele.

Povežite posamezne dežele z ustreznim glavnim mestom tako, da črko iz desnega stolpca vpišete na črto pred ustreznim mestom v levem stolpcu.

_____ Ljubljana	A Štajerska
_____ Gradec	B Kranjska
_____ Gorica	C Koroška
_____ Celovec	D Goriška

(2 točki)

6. Med pomembne plemiške rodbine, ki so v 14. in 15. stoletju dosegle politične uspehe, spadajo tudi Celjski grofje.

Kakor za Celje je skrbel grof Friderik tudi za pomnožitev svojega gospodstva. /.../ Friderik je kupil še grad Prežin pri Teharjih, Pogred pri Vranskem. /.../ Razen tega je mnogo posestev od akvilejskega patriarha in krškega škofa ter avstrijskih vojvod dobil v zastavo ali v fevd. /.../ Vendar grof Herman svojih visokih ciljev ni izpustil iz oči. In smel je tembolj upati, da se kdaj uresničijo, ker je imel tesne rodbinske zveze z vsemi bližnjimi vladarji, s kraljem češkim, poljskim, ogrskim.

(Vir: Gruden, J., 1992: Zgodovina slovenskega naroda, str. 257–260. Mohorjeva družba. Celje)

- 6.1. Na kakšne načine so Celjski grofje širili dinastično posest?

- 6.2. Z vladarji katerih držav so bili Celjski rodbinski povezani?

- 6.3. Pojasnite, kakšne koristi je Celjskim grofom prinesla povezava s Sigismundom Luksemburškim.

(3 točke)

7. Od 13. stoletja so tudi v slovenskih deželah pospešeno nastajala mesta, ki so se med seboj ločevala po velikosti in vzrokih za nastanek. Pri reševanju si pomagajte s sliko 6 v barvni prilogi.
- 7.1. V kateri deželi, poseljeni s Slovenci, je bilo ustanovljeno prvo srednjeveško mesto?
- 7.2. Zakaj romanska mesta na zemljevidu nimajo navedenega časa ustanovitve?
- 7.3. Pojasnite, zakaj so nekatera manjša naselja v 15. stoletju pridobila mestne pravice.

(3 točke)

8. Življenje v srednjeveških mestih so urejali statuti. V 11. členu ptujskega mestnega statuta piše:

Kdorkoli pride v mesto in dobi meščansko pravico ter leto in dan tu nemoteno biva, s tem nima njegov dosedanji gospod nič več opraviti, čeprav je bil prej podložnik ali svobodnjak; mi ga lahko nazovemo kot svojega someščana.

(Vir: Grobelnik, I., Voje, I., 1990: Zgodovina 2, str. 25. DZS. Ljubljana)

- 8.1. Katero načelo srednjeveških mest opisuje zgornje besedilo?

- 8.2. V čem se je razlikoval osebni položaj posameznika v mestu od podložnika na podeželju?

(2 točki)

9. V trgovino se je na pobudo fevdalca začelo vključevati tudi kmečko prebivalstvo.

Slika 1: Kmečka trgovina

(Vir: Grobelnik, I., 1992: Zgodovina 2, str. 48. DZS. Ljubljana)

Navedite, kako se je imenovala oblika kmečke trgovine, ki jo prikazuje slika 1.

(1 točka)

10. Položaj slovenskih podložnikov je postajal v 15. stoletju vse slabši, kar je povzročilo kmečke upore.

Povežite značilnosti posameznih uporov tako, da črko iz desnega stolpca vpišete na črto pred ustrezno značilnost v levem stolpcu.

_____ »Le vkup, le vkup, le vkup, uboga gmajna«	A koroški kmečki upor
_____ upor zadušijo Turki	B vseslovenski kmečki upor
_____ »kronanje« M. Gubca v Zagrebu	C hrvaško-slovenski kmečki upor
_____ programsko najbolje pripravljen upor	
_____ uvedba davka (uporniški pfenig) za obrambo	
_____ zborovanje kmetov v Slovenskih Konjicah	

(3 točke)

11. Položaj kmata se je spremenil v času vladanja Marije Terezije in Jožefa II.

Pojasnite, kaj je kmetom prinesel nevoliniški patent.

(1 točka)

12. Marija Terezija je v sklopu svojih reform uvedla tudi reformo šolstva. Blaž Kumerdej je leta 1771 poslal cesarici pismo, v katerem je med drugim zapisal:

Če bi znali brati in pisati, bi bilo prav lahko jim dopovedati voljo deželnega kneza, ako bi jo natisnili v deželnem jeziku ter jo preprostemu človeku razglasili, kakor to delajo v drugih deželah. S pomočjo knjig bi jih mogli seznaniti tako z verskimi kakor tudi z gospodarskimi nauki, da bi laže pridobivali in proizvode izmenjevali ter državi davke plačevali.

(Vir: Schmidt, V., 1988: Zgodovina šolstva in pedagogike na Slovenskem, str. 169. Delavska enotnost. Ljubljana)

12.1. Kakšen jezik naj bi uporabljali v osnovnih šolah?

12.2. S pomočjo zgornjega besedila pojasnite, kakšne koristi bi to prineslo.

(2 točki)

Slovensko nacionalno preoblikovanje

13. V predmarčni dobi sta slovensko kulturno dogajanje zaznamovala dva kroga izobražencev.

Bil je nezaupen do novotarij, jih je pa sprejemal, če so se v praksi obnesle, in se jih je potem večkrat tudi trmasto oklepal. Bleiweisov svet je bil seveda svet razsodnih kmečkih gospodarjev, prizadevnih obrtnikov, uglednih meščanov, svet privatne lastnine, spoštovanja do naslovov, časti, premoženja, ugleda in starosti ...

(Vir: Dr. Janez Bleiweis in njegov čas, str. 19. Gorenjski muzej, Kranj, 1996)

V Prešernovem krogu so bili zbrani nekateri najpomembnejši izobraženci tedanjega časa, med njimi učeni poznavalec tujih jezikov in književnosti Matija Čop. Prepričani so bili, da morajo Slovenci, če se želijo povzpeti med velike narode in postati enakopravni z njimi, pridobiti predvsem meščanstvo in izobraženstvo. Zato morajo ustvariti književnost za meščanske izobražene bralce in po njihovem okusu ...

(Vir: Vodopivec, P., Žvanut, M., 1995: Vzpon meščanstva, str. 159. Mihelač-Nešović. Ljubljana)

Izberite črko pred izbranim krogom.

A BLEIWEISOV KROG

B PREŠERNOV KROG

13.1. Katero publikacijo je izdajal?

13.2. Kateremu sloju prebivalstva je bila publikacija namenjena?

13.3. Kakšno vlogo je imela publikacija za uveljavljanje slovenskega jezika?

13.4. Pojasnite vlogo kroga pri širieniu narodne zavesti.

(4 točke)

14. Narodna zavest se je pri Slovencih le počasi uveljavljala.

Mislil sem, da je v vseh rečeh najboljši človek Kranjec, potem pa Francoz in Nemec. Kranjskega patriotizma sem se našel že doma, o Kranjih in kranjski zemlji so govorili naši kmetje vselej z nekakim ponosom. Slovenije pa ni poznal nihče, še po imenu ne.

(Vir: Trdina, J., 1946: Spomini, 1. del, str. 40–41. DZS. Ljubljana)

- 14.1. Pojasnite, zakaj se je izraz Slovenec le počasi uveljavljal.

- 14.2. Zakaj so izobraženci zagovarjali enotnost slovenskega jezika?

(2 točki)

15. Revolucijo na Dunaju so z navdušenjem pozdravili tudi prebivalci mest in podeželja na Slovenskem.

Da se političko razkropljeni narod Slovencev na Krajinskem, Štajerskem, Primorskem, Koroškim, kakor jeden narod v eno kraljestvo z imenom Slovenija zedinil in da ima za-se svoj deželni zbor.

(Vir: Gestrin, F., Melik, V., 1996: Slovenska zgodovina 1792–1918, str. 102. DZS. Ljubljana)

- 15.1. Navedite ime političnega programa Slovencev iz leta 1848.

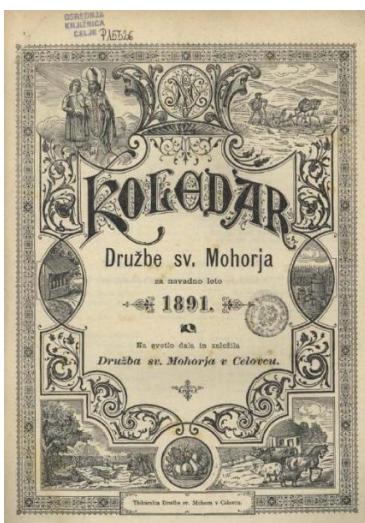
- 15.2. Kateri zahtevi sta bili zapisani v prvi točki programa, navedenega v zgornjem besedilu?

- 15.3. Razložite zgodovinski pomen tega programa.

(3 točke)

16. V neoabsolutizmu je tudi slovensko narodno gibanje s političnega prešlo na kulturno področje.

Slika 2: Koledar Družbe sv. Mohorja

(Vir: <http://www.knjizniccelje.si/si/domoznanski-spomin/582-mohorjeva-v-celju>. Pridobljeno: 29. 3. 2016.)

Mohorjeva družba je s svojim knjižnim delovanjem v tistem času in v poznejših desetletjih med slovenskim narodom opravljala kulturno in vzgojno vlogo /.../, saj je njeno delovanje prešlo v pregovor, da se slovensko ljudstvo uči brati ob mohorjevkah ...

(Vir: Inzko, V., 1991: Zgodovina Slovencev do leta 1918, str. 125. Mohorjeva založba. Celovec)

Pojasnite, zakaj je bila ustanovitev Mohorjeve družbe leta 1851 velika pridobitev za Slovence.

(1 točka)

17. Leto 1867 je prineslo tudi nekaj več splošnih pravic. Zakon o zborovanjih je prvič po revoluciji 1848/49 omogočil večja politična zborovanja.

Čez 20 let je že, odkar ne nehamo pogajati se za šole slovenske. /.../ Nasproti pa, da nemških šol potrebujemo, ker je nemški jezik tako imeniten in nam krvavo potreben. /.../ Ako hočemo sami sebi dobro, da bi se nam čez leta ... še zmeraj očitalo /.../, zahtevajmo, da se brez odloga vpelje kot učni jezik vse naše javne šole ...

(Iz govora g. Domicija, kaplana v Šmarju)

(Vir: Božič, B., Trojar, Š., 1978: Zgodovina za tehniške šole, str. 111–112. DZS. Ljubljana)

- 17.1. Pojasnite zahtevo iz govora v zgornjem besedilu.

- 17.2. S pomočjo slike 7 v barvni prilogi navedite gospodarske zahteve, ki so jih izpostavili na zborovanju na Kalcu na Krasu.

(2 točki)

18. V drugi polovici 19. stoletja si je država prizadevala za oživitev gospodarstva. Spremembe so nastopile tako v kmetijski kot nekmetijski dejavnosti. Pojasnite značilnosti ene izmed njih. Pomagajte si s slikama 8 in 9 v barvni prilogi.

Obkrožite črko pred izbrano dejavnostjo.

A KMETIJSKA DEJAVNOST

B NEKMETIJSKA DEJAVNOST

V obliki krajšega razmišljanja opišite izbrano gospodarsko dejavnost: navedite vodilne gospodarske panege v tej dejavnosti; kako se je spremenjal delež prebivalstva, ki se je preziviljal s to dejavnostjo; pojasnite vpliv Južne železnice na razvoj te dejavnosti; pojasnite vlogo finančnih ustanov za razvoj dejavnosti; opišite razvoj izbrane dejavnosti v tem času na Celjskem.

(5 točk)

19. Hiter gospodarski razvoj po letu 1867 se je kazal v ustanavljanju večjih gospodarskih družb.

Povežite posamezne gospodarske družbe tako, da črko iz desnega stolpca vpišete na črto pred ustreznim krajem v levem stolpcu.

_____ Jesenice

A KID

_____ Trbovlje

B TPD

_____ Kočevje

_____ Škedenj pri Trstu

(2 točki)

20. Proti koncu 19. stoletja so se tudi na Slovenskem oblikovali politični tabori. Najmočnejša sta bila konservativni in liberalni.

Slovensko narodnopolitično gibanje se je že od svojega začetka v letu 1848, še bolj pa po letu 1861, delilo v dve skupini, ena je zagovarjala počasne spremembe in se opirala na Cerkev in duhovščino ter zagovarjala slovensko katoliško tradicijo, druga pa je v narodnih zahtevah bila bolj odločna, v pogledih pa bolj liberalna.

(Vir: Kastelic, A., Končan, B., 2001: Zgodovina 3. Delovni zvezek, str. 120. DZS. Ljubljana)

- 20.1. Pojasnite razliko v pogledih obeh taborov na uveljavljanje političnih sprememb.

- 20.2. Med katerimi skupinami meščanstva je imela podporo liberalna stranka?

(2 točki)

21. Slovensko podeželje je ob koncu 19. stoletja zajela kriza. Nekateri posamezniki so jo poskušali reševati z ustanavljanjem zadrug.

Slika 3: Utemeljitelj krščanskega socializma na Slovenskem

(Vir: Cvirk, J., Studen, A., 2010: Zgodovina 3, str. 144. DZS, Ljubljana)

- 21.1. Navedite ime in priimek glavnega organizatorja zadružnega gibanja na Slovenskem, prikazanega na sliki 3.

21.2. Pojasnite, s kakšnimi ukrepi so zadruge pomagale kmetom.

(2 točki)

22. Zaradi nezadovoljstva z narodnimi razmerami so nastajale zamisli o notranji preureeditvi habsburške monarhije. Dr. Ivan Šušteršič v memorandumu prestolonasledniku Francu Ferdinandu med drugim piše:

Združitev jugoslovanskih dežel in pokrajin v tretje državnopravno telo v okviru monarhije je dinastična potreba, ker se tem potom ustvari uspešna protiutež zoper tri najnevarnejše sovražnike dinastije: proti madžarskemu šovinizmu, proti srbski in laški iredenti.

(Vir: Slovenska kronika XIX. stoletja, 1900–1941, str. 97. Nova revija. Ljubljana, 2003)

- 22.1. S pomočjo slike 10 v barvni prilogi opišite, kaj naj bi obsegalo »tretje državnopravno telo v okviru monarhije«.

- 22.2. Pojasnite, zakaj naj bi bili »srbska in laška iredenta« nevarni habsburški monarhiji.

(2 točki)

M 1 8 2 5 1 1 2 2 1 7

23. Zamisel o povezovanju južnih Slovanov so podpirale vse slovenske politične stranke, predstave o tem, kako naj bi se povezali, pa so bile zelo nejasne, kar je v svojem predavanju izrazil tudi Ivan Cankar.

Ta človek bi rekel: če mislijo ti štirje narodi, da so si sorodni in da bi najlažje in najbolje živeli, če bi bili združeni, naj se zgodi po njih želji, naj si v božjem imenu zgradi zvezno republiko jugoslovansko.

(Vir: Cankar, I., 1967: Slovenci in Jugoslovani. Zbrano delo 1, str. 317. Mladinska knjiga. Ljubljana)

- 23.1. Zakaj je Cankar nasprotoval kulturnemu poenotenuju južnih Slovanov?

- 23.2. Zakaj so avstrijske oblasti imele Cankarjeve ideje za nevarne in so ga aretirale?

(2 točki)

24. Po letu 1870 je slovensko ozemlje zajel val izseljevanja.

Gda se dragi v Ameriko odpravla
Vöra bije, sunce mi zahaja,
gda se dragi v Ameriko odpravla.
Te je mene moja draga pitala:
Kam ti bodem, dragi golob, pisala?
Piši, piši, draga, v Ameríko,
tam me najde tvoje pismo žalóstno.
Sivo morje, da si strašno široko,
vozil sem se šestnast daní daléko!
V Nevi Jorki cugi so zaftüčkali,
šteri so me do Jonstóna vózili.
V Jonston varaš same so fabríke,
sive gore vse so z dimom zakrite.
Jonston varaš, strašno si veliki,
gde se mantra vnogi sinek slovenski!
Bole bi bilo, da me mati ne bi rodila,
nego da mi je Amerika sódjena!

Slika 4: Prekmurska izseljenička pesem

(Vir: Berzelak, S., 1995: Zgodovina 2 za tehnične in druge strokovne šole, str. 40, DZS, Ljubljana)

- 24.1. Navedite polno ime države, v katero so se množično priseljevali tudi Slovenci.

- 24.2. Pojasnite, zakaj je ravno Prekmurje spadalo med pokrajine z veliko izseljeniškega prebivalstva.

(2 točki)

25. Opisanim dogodkom dodajte ustrezno letnico: 1843, 1859, 1857, 1861, 1871, 1896.

- _____ A. M. Slomšek prestavi sedež škofije iz Št. Andraža v Maribor
- _____ začetek izhajanja Novic
- _____ ustanovitev JSDS
- _____ v Trstu ustanovljena prva čitalnica
- _____ dograditev Južne železnice
- _____ konec taborov na Slovenskem

(3 točke)

M 1 8 2 5 1 1 2 2 1 9

19/24

Prazna stran

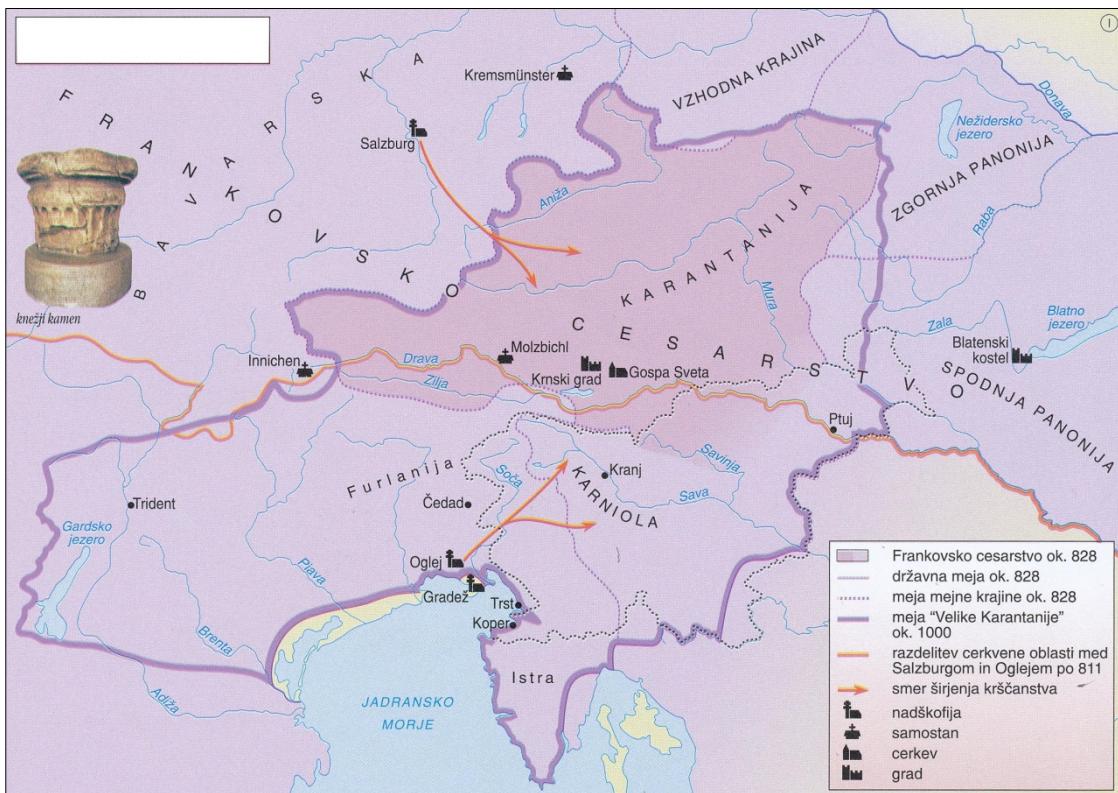

Prazna stran

V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite.

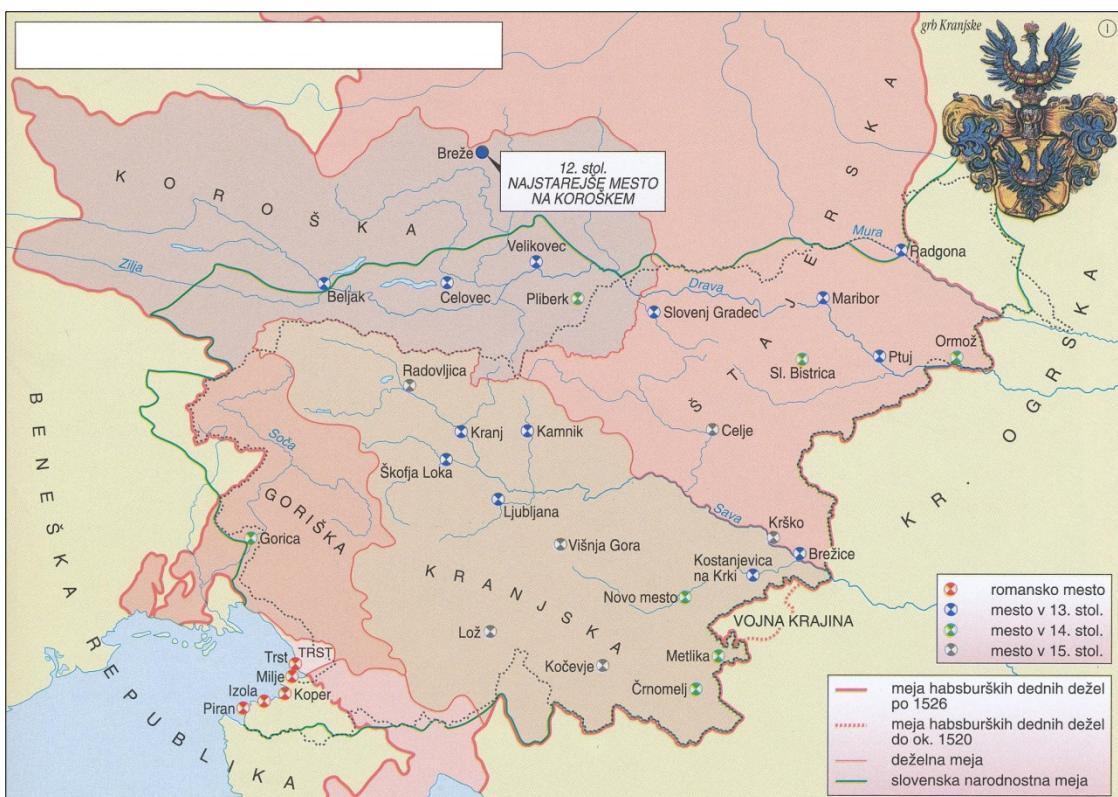

Barvna priloga (k Izpitni poli 2)

Slika 5: Karantanija po letu 828

(Vir: Mali zgodovinski atlas, str. 29. Modrijan. Ljubljana, 1999)

Slika 6: Dežele na Slovenskem na začetku 16. stoletja

(Vir: Mali zgodovinski atlas, str. 30. Modrijan. Ljubljana, 1999)

Pivški tabor na Kalcu poleg Zagorja,

bode

9. maja 1869.

in se začne po 2. uri pri rsakem vremenu.

Ražgovarjalo in sklepaljo se bode o teh-le točkah:

- 1) Slovenci želijo zedinjeni biti v eno krunovino z enim deželnim zborom;
- 2) Slovenci želijo takoj svoj materini jezik, a) v šolah, b) v uradnjih;
- 3) Slovenci želijo domače deželne zavarovalnice v Ljubljani;
- 4) Slovenci želijo, da bi se zopet vpeljale talije za škodljive zveri;
- 5) Slovenci želijo pogozdenja vse golave od notranjskih gorá do jadranskega morja.

Slovenski bratje!

Mi se borimo za narodnost in svobodo, za deželni blagor in boljšo prihodnost! Vse za vero, dom in cara!

Zivili Slovenci! Zivila Slovenija! Zivili vsi Slovani!

Taborov odbor.

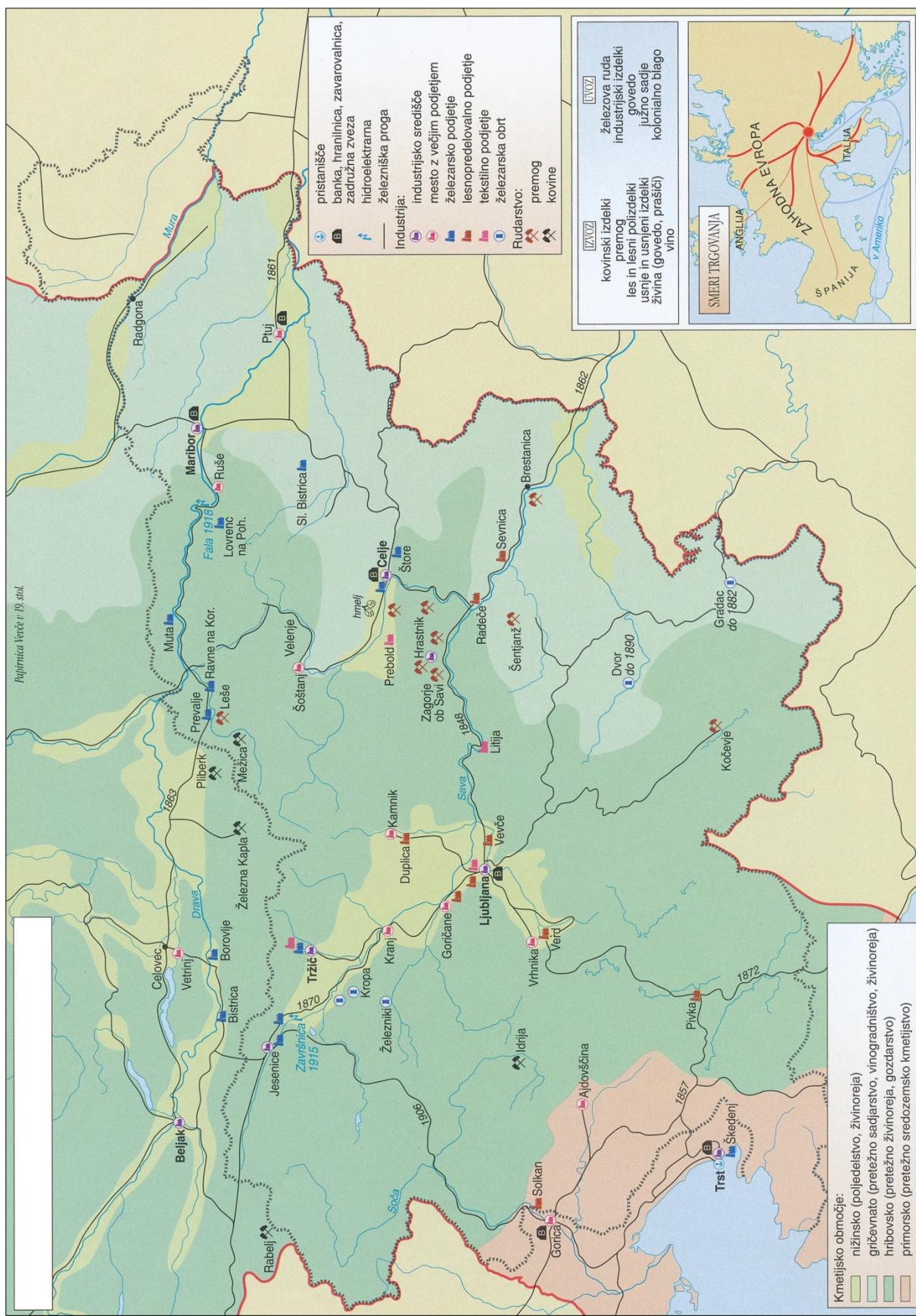
Slika 7

(Vir: Kastelic, A., Končan, B., 2001: Zgodovina 3. Delovni zvezek, str. 84. DZS. Ljubljana)

Panoga	Število podjetij		Število zaposlenih
	1852	1912	1852
Rudniki / metalurgija	46	33	2.782
Kovinskopredelovalna ind.	14	35	1.871
Gradbeništvo	7	32	120
Lesna industrija	1	134	15
Usnjarstvo	11	18	65
Papirnice	5	16	261
Kemična industrija	5	21	45
Živilska industrija	3	34	260
Tekstilna industrija	2	26	750
Industrija tobaka		1	923

Slika 8: Razvoj števila podjetij in zaposlenih v obdobju 1852–1912 po panogah

(Vir: Cyirk, J., Studen, A. 2010: Zgodovina 3, str. 162, DZS, Ljubljana)

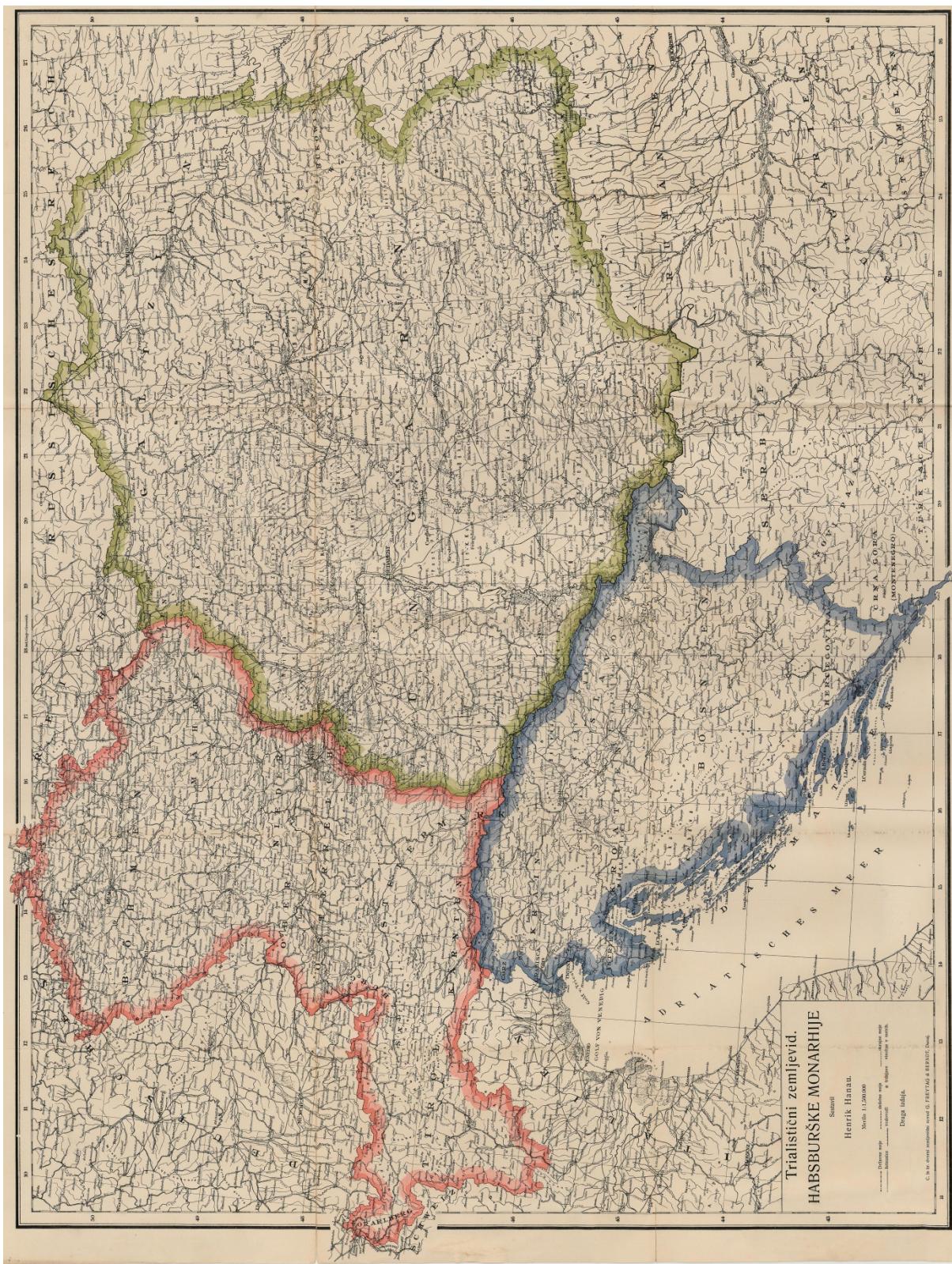

Slika 9: Gospodarstvo na Slovenskem v letih 1850–1918

(Vir: Mali zgodovinski atlas, str. 57. Modrijan. Ljubljana, 1999)

M 1 8 2 5 1 1 2 2 2 4

Slika 10: Trialistični zemljevid habsburške monarhije

(Vir: <http://www.sistory.si/publikacije/prenos/?target=pdf&urn=SISTORY:ID:20803>. Pridobljeno: 30. 4. 2016.)